

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موازن بین المللی حقوق زنان

(کنوانسیون‌ها، میثاق‌ها، قطعنامه‌ها، پروتکل‌ها،
اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها، توصیه‌نامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها،
اسناد مصوب کنفرانس‌های جهانی و اجلاس‌های ویژه)

شهیندخت مولاوردی

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : موازین بین‌المللی حقوق زنان : کنوانسیون‌ها، میثاق‌ها، قطعنامه‌ها، پروتکل‌ها، اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها، توصیه‌نامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها و اسناد مصوب کنفرانس‌های جهانی و اجلاس‌های ویژه / تدوین شهیندخت مولاوردی.
مشخصات نشر : تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۷۶۶ ص. انتشارات دانشگاه تهران.
شابک : 978-964-03-6692-9
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
یادداشت : چاپ سوم.
موضوع : زنان (حقوق بین‌الملل)
شناسه افزوده : دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات.
رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۶ م ۸ / ۱۳۵ / ۶۴۴ K
رده‌بندی دیویی : ۰۸۷۸/۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی : م ۸۵ - ۴۶۹۱۴

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN: 978-964-03-6692-9

9 789640 366929

عنوان: موازین بین‌المللی حقوق زنان

تدوین: شهیندخت مولاوردی

نوبت چاپ: سوم

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با گردآورنده است»

بها: ۵۰۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press @ ut. ac. ir - تارنما: http://press.ut.ac.ir

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست

مقدمه.....ح

فصل اول - کنوانسیون‌ها، میثاق‌ها، قطعنامه‌ها، پروتکل‌ها، اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها، توصیه‌نامه‌ها

- ۱ و مقاوله‌نامه‌ها
- مقاوله‌نامه بین‌المللی تأمین یک حمایت مؤثر علیه معامله جنایتکارانه موسوم به خرید و فروش سفیدپوستان (۱۹۰۴)..... ۲
- قرارداد بین‌المللی راجع به جلوگیری از خرید و فروش سفیدپوستان (۱۹۱۰)..... ۴
- مقاوله‌نامه‌های سازمان بین‌المللی کار در ممانعت از کار شبانه زنان (۱۹۱۹، ۱۹۳۴، ۱۹۴۸ و ۱۹۹۰)..... ۹
- مقاوله‌نامه‌های سازمان بین‌المللی کار در حمایت از جنبه مادری (۱۹۱۹ و ۱۹۵۲)..... ۱۰
- قرارداد بین‌المللی الغای خرید و فروش نسوان و کودکان (۱۹۲۱)..... ۱۱
- قرارداد بین‌المللی راجع به جلوگیری از معامله نسوان کبیره (۱۹۳۳)..... ۱۳
- مقاوله‌نامه‌های سازمان بین‌المللی کار در خصوص منع کارهای سخت و زیان‌آور برای زنان کارگر (۱۹۳۵ و ۱۹۶۷)..... ۱۵
- اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۰ دسامبر ۱۹۴۸)..... ۱۶
- پروتکل اصلاحی توافق بین‌المللی تأمین حمایت مؤثر علیه تجارت جنایت‌آمیز معروف به خرید و فروش زنان که در تاریخ ۱۸ مه ۱۹۰۴ در پاریس به امضا رسیده و قرارداد بین‌المللی مربوط به ممانعت خرید و فروش زنان (۱۹۴۹)..... ۲۱
- بخشی از قرارداد ژنو، راجع به حمایت افراد کشوری در زمان جنگ (۱۹۴۹)..... ۲۳
- مقاوله‌نامه بین‌المللی مربوط به تساوی اجرت کارگران زن و کارگران مرد در قبال کار هم ارزش (شماره ۱۰۰، ۱۹۵۱)..... ۲۸
- کنوانسیون حقوق سیاسی زنان (۱۹۵۲)..... ۳۲
- توصیه شماره ۵۰۳ شورای اقتصادی اجتماعی در خصوص وضع زن در حقوق خصوصی (جلسه عمومی ۷۳۶، ۱۹۵۳)..... ۳۴
- توصیه شماره ۵۴۷ شورای اقتصادی اجتماعی در خصوص رژیم‌های مالی نکاح (جلسه عمومی ۸۵۰، ۱۹۵۴)..... ۳۵
- توصیه شماره ۵۴۷ شورای اقتصادی اجتماعی در خصوص حق زن در اشتغال به کار و حرفه مستقل (جلسه عمومی ۸۵۰، ۱۹۵۴)..... ۳۶

توصيه شماره ۵۸۷ شوراي اقتصادى اجتماعى در خصوص حق و تكليف نسبت به فرزندان (جلسه عمومى ۱۹۹۵، ۸۹۰).....	۳۷
توصيه شوراي اقتصادى اجتماعى در خصوص اقامتگاه زن شوهردار (جلسه عمومى ۱۹۵۵، ۸۹۰).....	۳۸
قرارداد تكميلي منع بردگى و بردهفروشى و عمليات و ترتيباتى كه مشابه بردگى (۱۹۵۶).....	۳۹
موافقتنامه مربوط به تابعيت زن شوهردار (۱۹۵۷).....	۴۴
مقاولهنامه بين المللى رفع تبعيضى در امور مربوط به استخدام و اشتغال (شماره ۱۱۱، ۱۹۵۸).....	۴۸
اعلاميه جهاني حقوق كودك (۲۰ نوامبر ۱۹۵۹).....	۵۲
كنوانسيون رضايست در خصوص ازدواج، حداقل سن براى ازدواج و ثبت قانونى آن (۱۹۶۲).....	۵۵
توصيهنامهها و مقاولهنامه سازمان بين المللى كار در حمايت از اصل تساوى در مسئوليتهاى خانوادگى (۱۹۶۵ و ۱۹۸۱).....	۵۶
ميثاق بين المللى حقوق مدنى و سياسى (۱۹۶۶).....	۵۷
پروتكل اختيارى مربوط به ميثاق بين المللى حقوق مدنى و سياسى (۱۹۶۶).....	۷۵
ميثاق بين المللى حقوق اقتصادى، اجتماعى و فرهنگى (۱۹۶۶).....	۷۸
اعلاميه جهاني رفع تبعيضى از زن (۱۹۶۸).....	۸۷
اعلاميه اولين كنفرانس بين المللى حقوق بشر (تهران، ۱۹۶۸).....	۹۱
اعلاميه راجع به حمايت از زنان و كودكان در مواقع اضطرارى و درگيرىهاى مسلحانه (۱۹۷۴).....	۹۴
كنوانسيون رفع كليشه اشكال تبعيضى عليه زنان (۱۹۷۹).....	۹۵
اعلاميه مشاركت زنان در تحكيم صلح و همكارىهاى بين المللى (۱۹۸۲).....	۱۰۷
كنوانسيون حقوق كودك (بيستم نوامبر ۱۹۸۹).....	۱۰۸
اعلاميه اسلامى حقوق بشر.....	۱۲۷
توصيهنامه عمومى شماره ۱۹ كميته رفع تبعيضى عليه زنان (۱۹۹۲).....	۱۳۳
اعلاميه و برنامه عمل وين.....	۱۳۵
اعلاميه رفع خشونت عليه زنان.....	۱۶۴
برنامه عمل كنفرانس جهاني جمعيت و توسعه - ICPD (قاهره، ۱۹۹۴).....	۱۶۹
اساسنامه ديوان كيفرى بين المللى (۱۹۹۸).....	۱۹۷
توصيههاى اجلاس عالمى مرتبه بين الدولى به منظور بازنگرى منطقه‌اى تحقق كارپايه عمل پكن، بعد از ۵ سال (بانكوك، منطقه آسيا و اقيانوسيه - اسكاپ، اكتوبر ۱۹۹۹).....	۲۷۹
پروتكل اختيارى الحاقى به كنوانسيون رفع كليشه اشكال تبعيضى عليه زنان (۱۹۹۹).....	۲۸۶
پروتكل جلوكبرى، مبارزه و تنبيه قاچاقچيان انسان، خصوصاً زنان و كودكان.....	۲۹۱

فهرست □ ج

۳۰۱ قطعنامه ۱۳۲۵ شورای امنیت (زنان، صلح و امنیت)، (۲۰۰۰)
۳۰۳ اعلامیه اهداف توسعه هزاره، MDG (۲۰۰۰)
۳۰۵ بیانیه بانکوک
۳۰۸ بیانیه مصوب اجلاس ۴۹ کمیسیون مقام زن (پکن + ۱۰)، (مارس ۲۰۰۵)
۳۰۹ اعلامیه و برنامه عمل پوتراجایا در خصوص پیشرفت زنان در کشورهای عضو جنبش عدم تعهد (مه ۲۰۰۵)
۳۲۳ فهرست منابع فصل اول

فصل دوم - اسناد مصوب کنفرانسهای جهانی و اجلاسهای ویژه

۳۲۶ سند کنفرانس جهانی سال بین‌المللی زنان و اعلامیه مکزیک در ارتباط با برابری جنسیتی و مشارکت زنان در توسعه و صلح (اولین کنفرانس جهانی زن - مکزیکوسیتی، ۱۹۷۵)
۳۷۴ سند کنفرانس جهانی دهه بین‌المللی زنان (دومین کنفرانس جهانی زن - کپنهاگ، ۱۹۸۰)
۴۴۳ استراتژیهای آینده‌نگر نایروبی برای پیشرفت زنان (سومین کنفرانس جهانی زن - نایروبی، ۱۹۸۵)
۵۴۰ کار پایه عمل و اعلامیه پکن (چهارمین کنفرانس جهانی زن - پکن، ۱۹۹۵)
۶۹۷ سند اجلاس ویژه مجمع عمومی سازمان ملل متحد تحت عنوان "زنان ۲۰۰۰: تساوی جنسیتی، توسعه و صلح برای قرن بیست و یکم" (پکن + ۵ - نیویورک، ۲۰۰۰)
۷۵۳ فهرست منابع فصل دوم

مقدمه

برنامه فعلی سازمان ملل و قبل از آن جامعه ملل برای حقوق بشر راه دشواری را با وجود دلسردی‌های مکرر در قبال چالش‌های متعدد در ۶۹ سال اخیر (از ۱۹۴۵) طی کرده است. موضوع ارتقا و احترام به حقوق بشر زنان نیز از این قاعده مستثنا نیست. از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۳ (زمان برگزاری دومین کنفرانس بین‌المللی حقوق بشر در وین) نزدیک به ۴۸ سال طول کشید تا جامعه بین‌المللی به این باور برسد که «حقوق زنان، حقوق بشر است».

با پایان جنگ جهانی دوم که فرد به‌عنوان موضوع حقوق بین‌الملل شناخته شد و به‌ویژه در دهه‌های اخیر، جنبشی جهانی برای تأکید بر مسائل مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی (نسل دوم حقوق بشر) و حق جمعی (حق توسعه، حق زیستن در صلح، و حق داشتن محیط زیست سالم) که همان نسل سوم حقوق بشر است، سر برآورده و بر تفکیک‌ناپذیری این حقوق از حقوق مدنی و سیاسی (نسل اول حقوق بشر) تأکید دارد و در این میان توجه به حقوق اساسی بشر و آزادی‌های بنیادین افراد، به مرور جای خود را باز کرده است. همچنین تقاضای توجه به حقوق انسانی زنان موجب شده است که موضوعات مرتبط با حقوق بشر به شکل جامع‌تر و به نحو وسیع‌تری بحث و بررسی شوند و اعتراض به مفاهیم محدود و تنگ‌نظرانه از حقوق انسانی (که زندگی زنان در آن فرع بر مسائل مربوط به حقوق بشر انگاشته می‌شود) آغاز شده است. اما اینکه آیا در عمل نیز این روش‌ها کارساز بوده و به بهبود عملی وضعیت زنان دنیا منجر شده است نمی‌توان با قاطعیت اظهار نظر کرد، چرا که گزارش‌ها و مستندات منتشرشده از سوی نهادهای مختلف خود سازمان ملل در زمینه وضعیت زنان جهان گویای این واقعیت تلخ است که داستان طولانی، تکراری، غم‌انگیز، ملال‌آور، و دنباله‌دار نقض حقوق بشر زنان کماکان ادامه دارد. امروزه تبعیض و خشونت واژه آشنا و مشترکی برای تمامی زنان دنیاست و با همه تحولات و پیشرفت‌هایی که (دست کم در حرف و بر روی کاغذ) نصیب زنان شده است، باز هم انواع و اشکال متعدد ظلم، تبعیض، و خشونت علیه زنان اعمال می‌شود و مشکلات زنان با شدت و ضعف ادامه دارد و هنوز نمی‌توان با قاطعیت اعلام کرد که زنان مشمول حکم کلی مقررات اعلامیه جهانی حقوق بشر قرار گرفته‌اند که انسان را به‌عنوان انسان دارای حق می‌شناسد و همه را برخوردار از حقوق مساوی می‌داند. به هر حال واقعیات عینی و ملموس حکایت از آن دارد که اقدامات انجام شده هنوز به نتیجه مطلوب نرسیده است و سازمان ملل هر چند در تبیین و تشریح و مطرح کردن موضوعات مبتلا به زنان جهان و نیز برانگیختن احساسات جامعه بین‌المللی و جلب توجهات و فراهم کردن موجبات نگرانی و دغدغه خاطر آن جامعه در رابطه با نقض، تضییع یا سلب حقوق بشری

زنان و ارائه راهکارهای حداقل نظری گام‌های اساسی برداشته است و در جا انداختن این دیدگاه که «توانمندسازی زنان، توانمندسازی کل بشریت است» و «پیشرفت زنان پیش‌شرط توسعه است»، نقش بسزایی داشته، اما تا رسیدن به وضعیت مطلوب اتخاذ اقدامات عملی‌تر و مؤثرتری مورد نیاز است و تمامی اقدامات و ابتکارات انجام شده با اینکه شرط لازم برای بهبود وضعیت زنان دنیاست، اما به هیچ‌وجه کافی به نظر نمی‌رسد و موفقیت سازمان ملل تا حدود زیادی در گرو برخورد ریشه‌ای و قاطع با موانع و چالش‌های موجود - از سنتی گرفته تا مدرن - و نه تنها در نظریه‌ها، بلکه در عمل برای رونق بخشیدن به موضوع حقوق بشر است و ارتقای مقام و جایگاه زنان نیز نیازمند راهکارها، ابتکارات و تدابیری فراتر از آنچه که تاکنون ارائه شده‌اند.

از سوی دیگر امروز، با بسط حدود مسئولیت و تعهدات بین‌المللی دولت‌ها، این حقیقت آشکار شده است که وضعیت حقوقی زنان منحصراً به حقوق داخلی و دولت متبوع آنها واگذار نشده و وجدان جامعه بین‌المللی، احترام به حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین را یک تعهد عام می‌داند، پس همکاری بیشتر دولت‌ها و سایر بازیگران جامعه مدنی این روند را تسریع خواهد کرد.

به‌طور کلی از زمان تأسیس سازمان ملل در سال ۱۹۴۵ تاکنون که جهان اجلاس ۵۸ کمیسیون مقام زن را نیز پشت سر گذاشته، همواره این گرایش وجود داشته است که آرمان‌های زنان در صدر دستور کار این سازمان قرار گیرد. پطرس غالی دبیرکل وقت سازمان ملل در کتاب **سازمان ملل و پیشرفت زنان**،* اقدامات این سازمان را به ۴ دوره مشخص تقسیم کرده است که با الهام از این تقسیم‌بندی توضیحات زیر ارائه می‌شود:

۱- مرحله اول (۱۹۶۲ - ۱۹۴۵): اطمینان از بنیادهای قانونی برابری جنسیتی

در این مرحله بیشترین تلاش بر این بوده که برای کسب مساوات قانونی اقدام شود. پی‌ریزی جنبش‌های حقوق زنان، تصویب منشور ملل متحد (۱۹۴۵)، تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)، تأسیس کمیسیون فرعی مقام زن (وابسته به کمیسیون حقوق بشر)، مستقل شدن کمیسیون مقام زن به عنوان یک کمیسیون کارکردی (۱۹۴۶)، تصویب کنوانسیون جلوگیری از کشتار جمعی و مجازات آن (۱۹۴۸)، تأسیس نهاد دبیرخانه، تصویب کنوانسیون حقوق سیاسی زنان (۱۹۵۲)، تلاش برای تساوی در کار و آموزش، تصویب موضوعات قانونی برای زنان متأهل و آغاز تلاش برای مبارزه با رویه‌های سنتی، تصویب کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان (۱۹۵۱) و اعلامیه جهانی حقوق کودک (۱۹۵۹)، از جمله این اقدامات بوده‌اند.

* The United Nations and the Advancement of Women (1945 - 1985)

۲- مرحله دوم (۱۹۷۵ - ۱۹۶۳): شناسایی نقش زنان در توسعه

در این دوره توجه و فعالیت‌های سازمان ملل از تدوین حقوق مساوی و کسب مساوات قانونی برای زنان فراتر رفت و مسائلی، مانند تغییر نگرش‌ها و باورها، سیاستگذاری‌های مناسب و نهادسازی از اولویت خاصی برخوردار شد و با تصویب کنوانسیون رفع هر نوع تبعیض نژادی (۱۹۶۵)، اعلامیه رفع تبعیض علیه زنان (۱۹۶۸)، تصویب میثاقین بین‌المللی حقوق بشر (حقوق مدنی، سیاسی و حقوق فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در سال ۱۹۶۶)، برگزاری اولین کنفرانس جهانی حقوق بشر در تهران (۱۹۶۸)، تعیین سال بین‌المللی زنان (۱۹۷۵) و برگزاری اولین کنفرانس جهانی زن در مکزیک (۱۹۷۵) که حاصل آن تصویب یک برنامه اقدام جهانی شامل سلسله رهنمودهایی برای ده سال آینده و اعلامیه مکزیکوسیتی در زمینه برابری زنان و سهم آنان در توسعه و صلح بود، گام‌هایی اساسی در تلاش برای مشارکت کامل زنان همدوش مردان در امر توسعه و نیز رفع تبعیض مبتنی بر جنسیت و مشارکت بیشتر زنان در تقویت صلح بین‌المللی و رفع نژادپرستی برداشته شد. همچنین در سال ۱۹۷۵ بخش پیشرفت زنان در سازمان ملل تشکیل شد.

۳- مرحله سوم (۱۹۸۵ - ۱۹۷۶): دهه ملل متحد برای زنان

در این دوره که به توصیه کنفرانس مکزیکوسیتی دهه ملل متحد برای زنان: تساوی، توسعه و صلح نامیده شده بود، درک جامعه بین‌الملل از وضعیت زنان بهبود یافت و اهمیت مشارکت آنان در فرایند توسعه شناسایی و تأثیر مثبت مشارکت همه‌جانبه زنان بر امحای فقر، مبارزه با رشد بی‌رویه جمعیت، کمبود مواد غذایی و سوءتغذیه بر همگان آشکار شد. برگزاری دومین کنفرانس جهانی زن در کپنهاک (۱۹۸۰) با دو هدف بررسی پیشرفت صورت گرفته در اجرای اهداف کنفرانس مکزیکوسیتی و روزآمد کردن برنامه اقدام جهانی مصوب ۱۹۷۵ و سومین کنفرانس جهانی زن در نایروبی (۱۹۸۵) با هدف بررسی دستاوردهای دهه ملل متحد برای زنان و تصویب راهبردهای آینده‌نگر نایروبی، تصویب کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان (۱۹۷۹)، تصویب کنوانسیون ضد شکنجه و رفتار یا مجازات خشن و غیرانسانی و تحقیرکننده (۱۹۸۴)، تأسیس نهادهای جدید برای ارائه کمک‌های فنی، از جمله مؤسسه بین‌المللی آموزش و پژوهش برای پیشرفت زنان (INSTRAW) و صندوق توسعه ملل متحد برای زنان (UNIFEM - ۱۹۸۴)، از اهم اقدامات آن دوران است. رشد و گسترش سازمان‌های غیر دولتی زنان، ویژگی دیگر این دوره بود که میزان نمایندگی زنان را در اجلاس‌های بین‌المللی افزایش داد. تحول دیگری که در طول این دهه شکل گرفت، تغییر نظریه حاکم در آن زمان، یعنی «توسعه به پیشرفت زنان کمک می‌کند» به شعار «توسعه بدون مشارکت کامل زنان اصلاً میسر نمی‌شود»، بود. اما کماکان گزارش‌های متعدد تصویر ناامیدکننده‌ای از روند توسعه در جهان به‌دست

می‌داد و نمایانگر این بود که سیاستگذاران هنوز موضوع جنسیت را به‌عنوان متغیر کلیدی در سیاست‌های کلان خود لحاظ نکرده‌اند، ضمن آنکه جهانی شدن اقتصاد نیز به مرور وضعیت زنان دنیا را به شکل نامتناسبی تحت تأثیر قرار می‌داد و موجبات به حاشیه راندگی زنان در کشورهای در حال توسعه و جهان سوم را فراهم می‌کرد.

۴- مرحله چهارم (۲۰۰۵ - ۱۹۸۶): به سوی تساوی، توسعه، و صلح

اقدامات این دوره بیشتر به منزله توجه جهانی به این اصل است که حل معضلات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جهان بدون مشارکت کامل و تواناسازی زنان در جهان میسر نیست. در این دوران که فضای جدیدی پس از جنگ سرد ایجاد شده، سلسله‌ای از کنفرانس‌ها و اجلاس‌های سران تشکیل شد که همگی خواستار بهبود وضعیت زنان بودند و رابطه آن را با موضوعات مهم بشری بیان می‌کنند: تصویب کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹)، تصویب کنوانسیون حمایت از کارگران مهاجر و خانواده‌های آنها (۱۹۹۰)، اجلاس سران برای کودکان (پاریس - ۱۹۹۰)، اجلاس سران برای محیط زیست و توسعه (ریودوژانیرو - ۱۹۹۲)، کنفرانس جهانی تغذیه (رم - ۱۹۹۲)، دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر (وین - ۱۹۹۳)، تصویب اعلامیه رفع خشونت علیه زنان (۱۹۹۳)، برگزاری کنفرانس جمعیت و توسعه (قاهره - ۱۹۹۴)، تعیین گزارشگر ویژه خشونت علیه زنان (۱۹۹۴)، کنفرانس توسعه اجتماعی (کپنهاک - ۱۹۹۵)، چهارمین کنفرانس جهانی زن (پکن - ۱۹۹۵)، کنفرانس راجع به اسکان بشر (استانبول - ۱۹۹۶)، تصویب اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی (۱۹۹۸)، تصویب پروتکل الحاقی اختیاری کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان (۲۰۰۰)، اجلاس سران و تصویب سند اهداف توسعه هزاره (۲۰۰۰)، اجلاس ویژه مجمع عمومی، پکن + ۵ با عنوان «زنان ۲۰۰۰: تساوی جنسیتی، توسعه و صلح برای قرن بیست و یکم» (نیویورک - ۲۰۰۰)، برگزاری کنفرانس جهانی ضد تبعیض نژادی (آفریقای جنوبی - ۲۰۰۱)، اجلاس توسعه پایدار (آفریقای جنوبی - ۲۰۰۲) و اجلاس‌های منطقه‌ای پکن + ۱۰ از اهم اقدامات این دوره است که برگزاری اجلاس پکن + ۵ (اجلاس ویژه مجمع عمومی در سال ۲۰۰۰) به منزله اعلام مجدد تعهد و اراده سیاسی دولت‌ها و ملت‌ها برای پیشرفت وضعیت زنان و به‌کارگیری همه اهرم‌های لازم برای تحقق اهداف و برنامه‌های توافق شده در سطح ملی و بین‌المللی در ۱۲ حوزه نگران‌کننده مندرج در سند پکن بود. در این اجلاس کمیسیون مقام زن موظف شد پیگیری روند اجرای مصوبات کنفرانس مذکور و ایفای نقش تسریع‌کننده و بازنگری منظم حوزه‌های حاد و نگران‌کننده تعیین شده در سند پکن را در دستور کار خود قرار دهد و بر این اساس برنامه کاری پنج ساله‌ای را برای دوره زمانی ۲۰۰۷ - ۲۰۰۲ به تصویب رساند و در چهارچوب آن طی هر اجلاس سالیانه، دو محور نگران‌کننده مندرج در سند پکن را بررسی کند.

به‌طور کلی اقدامات سازمان ملل در زمینه ارتقا و بهبود وضعیت زنان و به رسمیت شناختن حقوق انسانی آنان، از چند قالب فراتر نمی‌رود: ۱- تصویب اسناد بین‌المللی (کنوانسیون‌ها، میثاق‌ها، اعلامیه‌ها، قطعنامه‌ها، توصیه‌نامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، پروتکل‌ها و ...); ۲- برپایی کنفرانس‌های جهانی؛ ۳- تأسیس نهادهای اجرایی و ارگان‌های معاهداتی؛ و ۴- اتخاذ تدابیر ویژه (سال بین‌المللی زنان، دهه ملل متحد برای زنان، روز جهانی زن (۸ مارس)، روز جهانی نفی خشونت علیه زنان (۲۵ نوامبر)، و ...). از آنجایی که این مجموعه تا بازه زمانی ۲۰۰۵ را دربر می‌گیرد لذا به اقدامات و ابتکارات سازمان ملل از قبیل تشکیل شورای حقوق بشر و تأسیس نهاد زنان ملل متحد در سالهای اخیر اشاره‌ای نشده است.

البته در کنار این اقدامات خاص و ویژه نباید از سایر ابتکارات و اقدامات و به‌ویژه اسناد عام حقوق بشری که شمول آنها زنان را نیز در بر می‌گیرد، غافل بود. به این ترتیب سازمان ملل با اعلام استانداردهای (موازین) رو به رشد مربوط به حقوق بشر زنان، از راه تصویب اسناد لازم‌الاجرا و نظارت بر تحقق اجرای آن حقوق، از طریق نهادهای اجرایی و ارگان‌های معاهداتی و برپایی کنفرانس‌ها و اجلاس‌های جهانی و منطقه‌ای (به منظور جلب توجهات بین‌المللی، به‌ویژه نسبت به موضوعات نوظهور و رویکردهای جدید) و با استعانت و بهره‌گیری لازم از توان نهادهای جامعه مدنی و به ویژه سازمان‌های غیردولتی به‌عنوان بازوهای اجرایی و نیرومند و مؤثر خود در تحقق اهداف مورد نظر و همچنین، به‌عنوان یکی از ابزارهای کارآمد ترویج و ارتقای حقوق بشر و پوشاندن بسیاری از ناکارآمدی‌های نظام ملل متحد و سازوکارهای حقوق بشری آن سازمان، به سوی آینده گام بر می‌دارد، آینده‌ای که دستور کار آن تقویت و تضمین حقوق بشر زنان است.

صرف‌نظر از میزان تأثیر این اقدامات در بهبود وضعیت زنان و ریشه‌کنی بحران‌ها و معضلات و آسیب‌های حاکم بر زندگی زنان دنیا که بررسی و ارزیابی منصفانه و واقع‌بینانه آن مقوله دیگری است و مجال بیشتر و دیگری را می‌طلبد، از آنجایی که وقوف کامل و بی‌کم و کاست، تسلط و اشراف همه‌جانبه بر موازین بین‌المللی حقوق زنان می‌تواند در مشارکت و حضور توانمند، فعال، کارآمد و تأثیرگذار زن ایرانی در مجامع بین‌المللی تأثیر بسزایی داشته باشد، گردآوری مجموعه آن موازین در دو فصل فصل اول (شامل کنوانسیون‌ها، میثاق‌ها، اعلامیه‌ها، قطعنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، بیانیه‌ها و پروتکل‌ها) و فصل دوم (شامل اسناد مصوب کنفرانس‌های جهانی و اجلاس‌های ویژه) مورد توجه قرار گرفت و با الهام از آثار ارزشمندی، از قبیل مجموعه ۳ جلدی قانون بین‌المللی حقوق جوانان - جوان در جهان - (سازمان ملی جوانان) و گزیده‌ای از مهم‌ترین اسناد بین‌المللی حقوق بشر (مرکز مطالعات حقوق بشر دانشگاه تهران)، برای رفع نیازهای خاص مراجعان، محققان و فعالان حقوق زنان و نیز دانشجویان رشته مطالعات زنان و ... و به منظور جلوگیری از سردرگمی و اتلاف وقت و انرژی آنان - به

علت پراکندگی آن منابع - به چاپ مجموعه حاضر و جمع آن اسناد تحت مجموعه‌ای واحد همت گمارده شد.

گفتنی است که در بین اسناد، توافقات جهانی یا نیمه‌جهانی (که همه دول عضو آنها هستند) اهمیت خاصی دارد. در مرحله بعدی توافقات چندجانبه برای ایجاد قواعد حقوقی قرار دارد که مورد پذیرش اکثریت یا تعداد قابل توجهی از دولت‌های جهان قرار گرفته‌اند.

بر خلاف معاهدات، سایر اسناد بین‌المللی که به‌صورت اعلامیه، قطعنامه و توصیه‌نامه ابراز شده است و از لحاظ حقوقی برای دولت‌ها الزام‌آور نیست، هم دارای اهمیت حقوقی هستند و به سهم خود نقش مهمی در توسعه حقوق بین‌الملل ایفا می‌کنند و تأثیر بسزایی از لحاظ تعیین استانداردها (موازین) و ترغیب اخلاقی دارند. همچنین گفتنی است که گرچه قطعنامه‌های مجمع عمومی الزام‌آور نیست، اما اصل حسن نیت اجازه نمی‌دهد که دولت‌ها به توصیه‌ای که قبل از این خود رأی مثبت داده‌اند، بی‌توجهی کنند. همچنین در کنار اسناد خاص که مستقیماً زنان را مخاطب قرار داده است (موازین خاص) به بعضی اسناد عام حقوق بشری که شمولیت آنها زنان را نیز دربر می‌گیرد، اشاره شده است (موازین عام) و این که به موازات اسناد بین‌المللی به برخی اسناد منطقه‌ای (در سطح آسیا و اقیانوسیه - ESCAP و جنبش عدم تعهد - NAM) نیز اشاراتی رفته است تا از فعالیت‌های آنها که در چهارچوب فعالیت‌های سازمان ملل قابل تفسیر است، غفلت نشده باشد. درنهایت آنکه اسناد صرف‌نظر از اهمیت و تأثیر حقوقی و محتوایی تا حد امکان به ترتیب تاریخ تصویب که مشخصاً فاصله زمانی ۱۹۰۴ تا ۲۰۰۵ را دربر می‌گیرد، مورد استناد قرار گرفته‌اند.

در گردآوری این مجموعه در اغلب اسناد به ترجمه‌های موجود اکتفا شده است و لذا پیشاپیش از ناهمخوانی و یکدست نبودن ترجمه‌ها پوزش می‌طلبد.

امید است این مجموعه مورد توجه اصحاب تحقیق، برنامه‌ریزان، کارشناسان، علاقه‌مندان، و صاحب‌نظران قرار گیرد و به عنوان منبع و ابزار مؤثری در مسیر تلاش‌های جاری برای احقاق، ترویج، و اعتلای حقوق زنان و در کنار سایر ابزارهای منبعث از موازین اصیل شرعی و بومی به‌کار آید. بدیهی است که کمترین نتیجه تعامل موازین بین‌المللی حقوق بشر و موازین داخلی بالندگی، زایش، و تکامل خواهد بود.

برای غنا و اکمال آثار بعدی، قدردان و مرهون پیشنهادها، انتقادهای، و تذکرهای خوانندگان گرامی خواهد بود.

تابستان ۱۳۹۳

شهیندخت مولاوردی